

УДК 37.016+811'243+378.046.64-054.57:616.036.21
DOI: 10.24144/2524-0609.2021.48.311-314

Осадча Наталія Василівна

старший викладач

кафедра іноземних мов

ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м.Ужгород, Україна

nataliya.osadcha@uzhnu.edu.ua

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0001-7565-9078>

ДО ПИТАННЯ АДАПТАЦІЇ ПРОЦЕСУ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В УНІВЕРСИТЕТІ ДО ПОТРЕБ ПРЕДСТАВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН УКРАЇНИ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19

Анотація. Метою нашого дослідження є обґрунтування необхідності адаптації процесу вивчення іноземної мови в університеті до потреб представників національних меншин України в умовах онлайн-навчання, перехід на яке було викликано пандемією Covid-19, та вивчення нової ролі викладача іноземної мови в університеті, який працює з аудиторією представників національних меншин, що є актуальним для України загалом та, зокрема, Закарпаття як багатонаціонального регіону. У статті використано метод аналогій, комунікативний, соціально-психологічний метод, методи спостереження, контент-аналізу, метод дослідження особистості, соціометрії, метод вивчення рольової поведінки тощо. У нашому дослідженні акцентується увага на нових умовах надання освітніх послуг у закладах вищої освіти, зокрема внаслідок переходу навчання в онлайн-простір через карантин, спричинений пандемією коронавірусу у світі загалом і в Україні, зокрема. Обґрунтовуються необхідності адаптації процесу вивчення іноземної мови в університеті представниками національних меншин України в умовах онлайн-освіти, викликаній пандемією Covid-19.

Ключові слова: навчання; онлайн; викладач; студент; національні меншини; карантин.

Вступ. Унаслідок глобалізаційних змін у світі, поширення коронавірусної інфекції, діджиталізації процесу навчання зростає важливість якісного впровадження освітніх послуг. Водночас, змінюються вимоги до професійного вдосконалення педагогів, які змушені пристосовуватися до відповідних умов розвитку сучасного світу. Особливого значення така необхідність набуває в Україні, коли відбуваються реформи не тільки в освіті, а й у багатьох сферах, пов'язаних із децентралізацією та технологізацією суспільних відносин.

Сьогодні можна з упевненістю говорити, що сучасні зміни кардинальним чином вплинуть на процес надання освітніх послуг безпосередньо викладачем. При цьому, переважно це стосується процедурно-організаційних питань. Разом із тим, значною мірою зростає попит на освіченого й вихованого громадянина – представника національних меншин, якому під силу крокувати в ногу зі змінами, бути готовим до викликів соціуму й актуалізовано підходити до своїх освітньо-професійних потреб. У таких умовах перед педагогом вищої школи загострюється завдання успішної підготовки висококваліфікованого фахівця.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зрозуміло, що студентська молодь національних меншин України не повинна отримувати освітні послуги локалізовано, відірвано від загалу, оскільки в силу свого вікового й розумового потенціалу є найсвідомішою частиною українського суспільства. У Конституції України (1996 р.) вказано, що «Кожен має право на освіту ... Громадянам, які належать до національних меншин, відповідно до закону гарантується право на навчання рідною мовою чи на вивчення рідної мови у державних і комунальних навчальних закладах або через національні культурні товариства» [2].

Більш деталізовано це конституційне положення знайшло своє відображення в «Державній програмі відродження й розвитку освіти національних меншин в Україні на 1994 – 2000 рр.», головною метою якої стало визначення стратегії розвитку системи освіти для представників різних національностей – громадян України на найближчі роки та перспективу ХХІ століття, створення життєдайної системи

навчання і виховання для досягнення високих освітніх рівнів, успадкування духовних надбань рідного народу, формування у молоді позиції громадянина української держави незалежно від національної належності [8, с. 207].

Глобальні зміни, що виникли в суспільно-політичному житті й економічному розвитку України, виводять на якісно новий рівень розвитку освіти. У державній національній програмі «Освіта (Україна ХХІ століття)» наголошується, що динамізм, прирваний сучасній цивілізації, зростання соціальної ролі особистості, гуманізація й демократизація суспільства, інтелектуалізація праці, швидка зміна техніки та технологій виробництва в усьому світі потребують створення умов, за яких народ України став би нацією, котра постійно навчається [6].

Оскільки освіта, як це підкреслюється в Законі України «Про освіту», є основою інтелектуального, культурного, духовного, соціального, економічного розвитку суспільства і держави в цілому, то проблему навчання і виховання студентів національних меншин слід розглядати в діалектичному зв'язку з розв'язанням проблем стратегії розвитку освіти в Україні, а щодо Закарпаття, зокрема, то із урахуванням важливіших особливостей цього регіону [7].

В дослідженні Ф.Деак [1] значну увагу в матеріалі відведено «педагогічній техніці», яку ми також пропонуємо адаптувати до умов онлайн-навчання.

Метою статті є обґрунтування необхідності адаптації процесу вивчення іноземної мови в університеті представниками національних меншин України в умовах онлайн-освіти, викликаній пандемією Covid-19.

Методи дослідження. У статті використано метод аналогій, комунікативний, соціально-психологічний метод, методи спостереження, контент-аналізу, метод дослідження особистості, соціометрії, метод вивчення рольової поведінки тощо.

Загалом, методологічний компонент виходить з того, що він тісно переплетений із соціально-психологічними критеріями професійної діяльності педагога вищої школи. Відповідно, викладач у результаті освітніх послуг повинен добре володіти специфікою психологічних і соціологічних досліджень та педаго-

гічними техніками, практично використовувати в навчальному процесі методи спостереження, контент-аналізу, а також методи вивчення ролі поведінки та дослідження особистості учня. Виходячи з того, що сьогодні освітній процес перейшов у онлайн-мережу, викладач на основі інноваційних дослідних технологій повинен уміти вивчати морально-психологічний клімат у віртуальному середовищі, серед колективу, який отримує знання онлайн. Це впливає і на використання прийомів гармонізації взаємовідносин у колективі.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні, в умовах пандемії коронавірусу, коли освітньо-виховне середовище перейшло в онлайн-простір, педагогам слід відходити від типових раніше форм навчання й змінювати педагогічну техніку навчання. І справді, важливе завдання стоїть перед тим, хто готує сучасного фахівця в університеті до самостійної професійної діяльності, а також до дорослого громадянського життя. Понад усе така робота сьогодні потребує більшої уваги до студента, цілеспрямованого цільового навчання впродовж занять. У свою чергу, це по-різному може сприйматися студентом. Його психологічний стан під час роботи в режимі онлайн може зазнавати стресів. На це слід звертати особливу увагу ще на початку семестрового вивчення предмету (в даному випадку – іноземної мови), оскільки система навчання потребує індивідуальних підходів та особливого перебування студента в центрі уваги. Зрозуміло, що в таких умовах ще важче зосередити увагу студента – представника національних меншин України, який сприймає знання з вивчення іноземної мови крізь призму розуміння рідної мови, а не української. Тому поряд із іншими, в такій ситуації, можуть виникати і психологічні проблеми спілкування суб'єкту ряду «викладач – студент».

Відтак, викладач має добре володіти як педагогічними, так і психологічними навичками. Більше того, потрібне постійне вмотивоване коригування поведінки (як своєї, так і студента). Треба постійно звертати увагу на манеру викладу матеріалу чи діалогу зі студентами. Адже онлайн-навчання через монітор комп'ютера чи іншого візуального засобу не повинне відволікати або ж послаблювати увагу студента до предмету спілкування. Відтак, важливо вести постійну й актуалізовану бесіду, проявляти зацікавленість у темі обговорення, залучати до неї студентів, особливо чинно акцентуючи на вимові, інтонації, міміці, розумінні термінів і категорій, що вивчаються. Засвоєння матеріалу через розмовні засоби мають мотивувати студента, додавати йому впевненості. До того ж, педагог має неабияк звертати увагу на свій голос. У такому випадку ворогом навчання постає «монотонність, безбарвність мовлення, нечітка дикція, невміння знайти оптимальний варіант для виразного читання», повторення тощо [1, с. 26]. Для студента, українська мова якого не є рідною, ці особливості значною мірою впливають на засвоєння іноземної мови.

Звертаємо увагу й на те, що «педагогічна техніка» викладача під час онлайн-занять повинна відповідати специфічним умовам такого заняття і середовищу, в якому вона застосовується. Тому техніка ведення заняття залежить від умілого використання двох важливих принципів. Перший (внутрішній) (зовнішній) – це особисте вміння педагога володіти собою, своєю поведінкою. Сюди включають комплекс володіння своєю мімікою, емоціями, настроєм, творчою самоорганізацією, мовленням, дикцією тощо. Другий принцип – це вміння впливати на особистість і на колектив, комунікативні та організацій-

ні здібності тощо [1, с. 26].

Ф.Деак розглядає педагогічну майстерність як «сукупність певних якостей особистості вчителя, що зумовлюються високим рівнем його психолого-педагогічної підготовленості, здатністю оптимально розв'язувати педагогічні завдання», а також і як комплекс властивостей особистості викладача, що забезпечують високий рівень самоорганізації його професійної діяльності [1, с. 25]. Тому педагогічну майстерність слід усвідомлювати крізь найвищу творчу активність викладача, що виявляється в доцільному використанні методів і засобів педагогічного взаємовпливу в кожній конкретній ситуації навчання й виховання.

Звичайно, що зміст професійної компетентності викладача включає не тільки знання предмета, методики його викладання для студента – представника національних меншин України, але й інших педагогічних здібностей, зокрема, таких як комунікативність, перцептивність, динамізм, емоційність, оптимізм, креативність, інтерактивізм тощо.

Важливим є ще один момент. Сучасна парадигма освіти спрямована на впровадження діяльнісного підходу в навчання. Змінюються цілі і завдання, що поставили перед сучасною освітою в інформаційному суспільстві, особистісно-орієнтована система навчання поступово приходить на зміну традиційній. Традиційні методи навчання доповнюються активізацією самостійної продуктивної діяльності молоді через розвиток їхніх особистісних якостей і творчих здібностей, умінь самостійно здобувати нові знання й розв'язувати проблеми, орієнтуватись у житті сучасного суспільства [3, с.34].

І, нарешті, найголовніша обставина, що вимагає сьогодні особливої уваги до процесу навчання. Це карантинні заходи, які пов'язані із збереженням здоров'я людей, що перебувають під ризиком захворювання на Covid-19. Це значним чином вплинуло на всі сфери людської життєдіяльності й зачепило усі верстви населення незалежно від форм і видів зайнятості. У таку категорію потрапила й студентська молодь, яка навчається в університетах. Безпрецедентні заходи безпеки внесли свої корективи і у форми й види навчального процесу, що виявило певні складності з опануванням студентами відповідних знань. Водночас така ситуація змусила педагогів підлаштуватися до нових умов, удосконалювати не тільки форми подання матеріалів, а й оцінювання отриманих знань.

Попри те, що в умовах поширення пандемії всі суб'єкти навчального процесу зайняті забезпеченням різноманітних процедур профілактики щодо протидії поширенню захворюваності як серед студентів, так і педагогічного загалу, надання освітніх послуг згідно з нормами навчальних планів залишається основним завданням для надавачів і отримувачів таких послуг.

Яким же чином ця ситуація вплинула на вивчення іноземних мов для представників національних меншин в Україні? Адже тут і так є чимало інших лінгво-граматичних складностей. Мова йде, насамперед, про роль рідної мови в навчанні іноземній (наприклад, угорської, як рідної, англійській, як іноземній). У такому багатонаціональному регіоні як Закарпатська область це не рідкість.

Особливою складністю на сьогодні є можливість вивчення іноземної мови та роль у цьому рідної мови отримувача знань. Існують і різні думки з приводу цього. Одні вважають, що рідна мова заважає процесу засвоєння іноземної, а інші – мають протилежну думку. Серед прихильників двох полярних думок є і такі, які стверджують, що варто зважити як на

позитивні, так і на негативні фактори цього процесу, враховувати так би мовити «людський фактор». Тому при вивченні іноземної мови необхідно усвідомлювати та аналізувати різні підходи, особливо з урахуванням світових практик [5].

Якщо розглянути цей процес через призму різних методів навчання, то слід зазначити, що прихильники граматики-перекладного методу доводять, що роль рідної мови в навчанні іноземній є не тільки важливою, а й вирішальною для свідомого сприйняття інформації. Задіяна, у такому випадку, так звана процедура фіксації її шляхом повторення. Інші наголошують на позитиві зв'язку з рідною мовою, коли в пам'яті студента фіксуються елементи іноземної мови через асоціацію з його рідною. Але варто враховувати той факт, що можливість оволодіння іноземною мовою залежить від хорошого знання рідної мови.

Слід зазначити, що інтенсивність діяльності з вивчення іноземних мов у форматі онлайн-занять абсолютно не знизилася. Більше слід говорити про зміну форми. Процес підготовки до занять не змінився, нові джерела в наш час легко поповнювати засобами інтернету. Більше того, завдяки такій ситуації з'являється більше можливостей для практики вдосконалення мови, вимови, інтонацій у онлайн-спілкуванні з колегами, іншими фахівцями, в тому числі з англійських країн. Можна налагодити й обмін методичними порадами, ідеями, іншою додатковою та візуальною інформацією, взагалі – відповідним професійним досвідом [10].

З іншого боку, виникає проблема з потрібною мотивацією студентської аудиторії щодо занять. У сучасних умовах студент потребує більшої уваги, більш тісного контактування з тематикою навчання. Тому викладачам необхідно постійно тримати контроль над аудиторією за допомогою як візуальних, так і вербальних засобів спілкування. Активно практикується дискусія як форма поглиблення знань, у процесі якої відбувається закріплення нового матеріалу. Виникає також можливість використання іншомов-

ної комунікації шляхом залучення до ефіру носіїв мови, яка вивчається.

Також така форма заняття дає можливість залучити до роботи всіх його учасників, як мінімум на рівні коментування та обговорення питань, які вивчаються за програмою. Відтак, заняття з вивчення іноземної мови набувають більш практичної форми. Унаслідок адаптації навчального процесу до нових умов, змінюється і ставлення до традиційного оцінювання отриманих знань, зникає високий ступінь суб'єктивності в оцінці тощо [9, с. 21].

Викладений матеріал дозволяє зробити наступні висновки. В сучасних умовах вимушеної дистанційної освіти, яка заповнила освітній простір внаслідок поширення коронавірусу, вважаємо, що тільки пошук нових форм, методів та змісту навчання сприятиме реалізації ефективного особистісно-орієнтованого підходу в навчанні. Відтак, педагогічна майстерність стала більш важливою ознакою сучасного викладача в університеті. Сьогоднішній педагог, незалежно від професійного спрямування, повинен володіти й технологічними навичками, адже без застосування новітніх комп'ютерних технологій сьогодні неможливо уявити повноцінний освітній процес. Відповідно, потребують оновлення й навчально-методичні комплекси, які мають враховувати вимоги часу й отриманий досвід. Варто звернути увагу й на те, що сьогодні студенти можуть формувати власну електронну базу для вивчення і вдосконалення знань з іноземної мови, використовуючи її для самовдосконалення (самостійне повторення, закріплення матеріалу тощо). Це стосується й можливостей самоосвіти, зокрема, використання літератури рідною мовою для вивчення іноземної. Власне, це і є головною мотиваційною складовою для засвоєння іноземної мови студентом – представником національних меншин України.

Отже, сучасні умови викладання іноземної мови стимулюють необхідність пошуку нових ефективних форм проведення занять із очевидним посиленням акцентом на практичній складовій, що є перспективами нашого подальшого дослідження.

Список використаної літератури

1. Деак Ф. Г. Педагогічна майстерність і розвиток творчого потенціалу вчителя. *Освіта Закарпаття*. 2005. Випуск 2. С. 25–27.
2. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 14.04.2021).
3. Макара Н. А., Телеп В. С., Староста К. Є. Навчання вчителів інтерактивним методикам. *Освіта Закарпаття*. 2005. Вип. 2. С.34–35.
4. Педагогічна майстерність / За ред. академіка АПН І. А. Зязюна. К.: Вища школа. 1997. 349 с.
5. Полікарпова Ю.О. Сучасні тенденції у викладанні англійської мови в Україні. URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=4870 (дата звернення: 14.04.2021).
6. Про Державну національну програму «Освіта» («Україна XXI століття»): Постанова Кабінету міністрів України від 3 листопада 1993 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/896-93-%D0%BF#Text>.
7. Про освіту: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 14.04.2021).
8. Шевченко С. Організація навчального процесу у школах національних меншин в умовах незалежної України (1991 – 1997 рр. XX ст.). *Збірник наукових праць. Випуск 21 (2–2016)*. Частина 1. Педагогіка. 2005. С. 205–215.
9. Konarzewski K. *Ocenianie opisowe – diagnoza i motywacja*. Warszawa: Superstudium Magdalena Przetacznik, 2008. 51 s.
10. *Teaching World Languages: A Practical Guide* A project of the National Capital Language Resource Center. The George Washington University, Center for Applied Linguistics and Georgetown University. 2014.

References

1. Deak, F. H. (2005). Pedagogical skills and development of teacher's creative potential. [Pedagogical skills and development of teacher's creative potential]. *Osvita Zakarpattia*, 2, 25–27. [in Ukrainian].
2. Konstytutsia Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> [in Ukrainian].
3. Makara, N. A., Telep, V. S., & Starosta, K. Ye. (2005). Navchannia vchyteliv interaktyvnym metodykam [Instructing teachers on interactive methods]. *Osvita Zakarpattia*, 2, 34–35. [in Ukrainian].
4. Zaziun, I.A. (1997) *Pedahohichna maisternist* [Pedagogical mastery]. Vyscha shkola. [in Ukrainian].
5. Polikarpova, Yu.O. Suchasni tendentsii u vykladanni anhliskoi movy v Ukraini. [Modern trends in English language teaching]. URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=4870 [in Ukrainian].
6. Pro Derzhavnu natsionalnu prohramu «Osvita» («Ukraina XXI stolittia»): Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 03.11.1993. [On the State National Programme «Education» (Ukraine of the XXI century): Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/896-93-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
7. Pro osvitu: Zakon Ukrainy. [On Education: the Law of Ukraine]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> [in Ukrainian].

8. Shevchenko, S. (2005). Orhanizatsiia navchalnoho protcesu u shkolakh natsionalnykh menshyn v umovakh nezaleznoi Ukrainy (1991 – 1997 rr. XX st.). [Arrangement of the educational process in schools for ethnic minorities in the conditions of independent Ukraine]. *Zbirnyk naukovykh prac*, 21 (2–2016), part 1 Pedagogika, 205–215. [in Ukrainian].
9. Konarzewski, K. (2008). Ocenianie opisowe – diagnoza i motywacja. [Descriptive assessment – diagnosis and motivation]. *Superstudium Magdalena Przetacznik*. [in Polish].
10. Teaching World Languages A Practical Guide. (2014) A project of the National Capital Language Resource Center. The George Washington University, Center for Applied Linguistics, and Georgetown University. [in English].

Стаття надійшла до редакції 14.04.2021 р.

Стаття прийнята до друку 19.04.2021 р.

Osadcha Nataliya

Senior Lecturer

Department of Foreign Languages

State University «Uzhhorod National University», Uzhhorod, Ukraine

ON THE PROBLEM OF ADJUSTMENT OF FOREIGN LANGUAGE LEARNING PROCESS AT UNIVERSITIES TO THE NEEDS OF ETHNIC MINORITIES OF UKRAINE UNDER THE CONDITIONS OF THE COVID-19 PANDEMIC

Abstract. The research focuses on substantiating the necessity of adjusting the process of teaching and learning a foreign language at universities to the needs of ethnic minorities under the conditions of online training, introduced due to the Covid-19 pandemic. We have studied a new role of a foreign language university teacher working with ethnic minority students, which is relevant for Transcarpathia, in particular, as a multiethnic region of Ukraine. In our research, we have used the method of analogical reasoning, communicative, social and psychological one, methods of observation, content analysis, personality study, sociometry, role behaviour study etc. The materials studied in the course of our research allow us to draw the following conclusions. We believe that, under the present conditions of providing educational services online, only the search for new forms and methods of teaching as well as new lesson content will contribute to the implementation of an effective personality-oriented approach in a foreign language learning process. On the one hand, a modern teacher must not only have excellent pedagogical skills, but also be familiar with the latest online teaching technologies, it is impossible to imagine a full-fledged educational process without. Accordingly, the syllabi need to be updated, taking into account the requirements of the time and the experience gained. On the other hand, students can form their own electronic databases for learning and improving their foreign language skills, in particular, use literature in their native languages, which might become an impetus and a motivation for ethnic minority students to learn foreign languages with greater enthusiasm.

Key words: training; online; teacher; student; ethnic minorities; quarantine.